

Vi er ikke som de andre

Vikinger, sne i gaderne, alkohol i stride strømme, rigdom og et afslappet forhold til sex. Set udefra er Skandinavien beboet af en stamme høje, lyse, blåøjede mennesker med en løs moral og et fast greb om velfærdsstaten. Inden for de skandinaviske landegrænser har de 19 millioner indbyggere imidlertid en klar opfattelse af forskellene mellem danskere, nordmænd og svenskere. "De andre" er i hvert fald ikke som "os".

Danmark, Norge og Sverige fik en opgave. Hvert land skulle bidrage til en bog om elefanter. Svenskerne nedsatte straks en kommission, der skulle kulegrave og analysere emnet. Danskerne skrev en kogebog, "Elefant på 100 måder". Nordmændenes bidrag havde titlen "Norge og vi nordmænd".

Danskere, nordmænd og svenskere elsker at fortælle historier om hinanden. Både vittigheder om dem og os, men også historier med hårde toner og skarpere kanter. De skandinaviske broderfolk orienterer sig ofte – og til omverdenens forbløffelse – i bemærkelsesværdig høj grad i forhold til klicheer og stereotype forestillinger om hinanden.

"Forbudssverige" er for eksempel et fasttømret begreb i danskernes opfattelse af arvefjenden Sverige, og nok så mange konkrete tilbagevisninger af netop den fordom preller fuldstændig af på danskerne. Nordmanden er, i dansk og svensk bevidsthed, den sære fætter fra landet, der en smule ufortjent fik sin appelsin i turbanen, da olien begyndte at sprin-

ge. Svenskerne synes, nordmændene er decideret bondske og nationalstiske, danskerne at de og deres fjelde egentlig er ganske hyggelige – og i hvert fald gode at stå på ski i.

Fælles skandinaviske værdier og karakteristika

Innovative ■ Fredselskende ■ Ærlige ■ Tålmodige ■ Respekt for andre mennesker ■ Stolte ■ Internationalt orienterede ■ Dygtige til ny teknologi ■ Veluddannede ■ Trofaste ■ Sikkerhedsorienterede ■ Ansvarlige ■ Tør være ledere ■ Selvstændige ■ Har idéer om det gode liv ■ Tolerante ■ Saglige – indholdet er stærkt overordnet formen ■ Decentrale ■ Antiautoritære ■ Ukorrupte – måske fordi vi har så stærke kontrolsystemer ■ Velorganiserede ■ Troværdige ■ Humanisme – alle skal have en chance ■ Gode til at tænke stort og bygge komplekse virksomheder op ■ Moderne ■ Små lande, der ikke opleves som truende ■ Logistik og organisation ■ Naturen ■ Enkelhed ■ Eksportører af idéer om det gode liv ■ De bedste lande i verden ■ Lilleputmentalitet ■ Selvhævdende og fyldt med mindreværdskomplekser ■ Selvglade ■ Smålige ■ Selvretfærdige ■ Sig selv nok – men vil alligevel ligne andre på en prik ■ Streng arbejdsmoral ■ Trang til formel retfærdighed ■ En stærk moralsk grundholdning – vi ved bedst ■ Verdensmestre i at løse andres problemer.

Listen er inspireret af den norske socialantropolog Thomas Hylland Eriksen, den svenske virksomhedskonsulent Anita Ekwall, den danske virksomhedskonsulent Inger Dræby, den danske sociolog Peter Gundelach m.fl.

Danskerne er i svenskernes bevidsthed regionens arabere, der lever livet under sydligere himmelstrøg og altid kan narre skjorten af en svensker. I norsk optik er Danmark Legoland og livsnydere, og både nordmænd og svenskere forenes i længslen efter København – porten til Europa. Byen rumsterer, som den norske socialantropolog Thomas Hylland Eriksen påpeger, i både den svenske og norske underbevidsthed som glædens og syndens by.⁹

Til gengæld er danskerne og nordmændene rørende enige om, at svenskerne er en flok arrogant bureaukrater uden humoristisk sans. Både Danmark og Norge lider af et udtalt lillebrorkompleks i forhold til Sverige, der med sine ni millioner indbyggere er langt det største land i regionen og ude i verden opfattes som selve symbolet på Skandinavien.

Ærlige og kærlige

Danskere, nordmænd og svenskere deler mange værdier. Ærlighed, selvstændighed, ansvarlighed, lighed, effektivitet, respekt for andre mennesker, fred og fordragelighed og tolerance er alle sammen ord, der klinger sødt i skandinaviske ører. Set udefra er vi, som socialantropologen Thomas Hylland Eriksen bemærker, en flok velhavende, oplyste, rationelle protestanter, der keder os i vores velfærdsstater, med et afslappet forhold til sex og en næsten institutionaliseret længsel efter det enkle og naturen.

Læser man udenlandske avisartikler eller lytter til ikke-skandinaviske turisters beskrivelse af Skandinavien og beboerne dér, er de påfaldende ens. Verden ser på skandinaver som en stamme af mennesker, der betaler høje skatter og har formået at blande materialisme, kapitalisme og socialisme i deres socialdemokratiske velfærdsstater.

Den hollandske sociolog Geert Hofstede betragter skandinaver som en klynge. Hofstedes undersøgelse af et stort datamateriale, fra IBM-ansatte i over 50 lande, har fået klassikerstatus, når det handler om at kategorisere forskellige nationaliteter i forhold til deres kultur. Overordnet undersøger han fire spørgsmål:

- Magtdistance og sociale uligheder.
- Forholdet mellem den enkelte og gruppen.
- Opfattelse af det maskuline og det feminine.
- Usikkerhedsundvigelse. Undgår man så vidt muligt konflikter ved ikke at tolerere afvigelser?

De skandinaviske lande kommer stort set ens ud i sammenligningerne. Der er forskelle, men de er små og set i en global sammenhæng ubetydelige.¹⁰

Skandinaver accepterer i forhold til mange andre kulturer i mindre grad ulighed og har generelt lav magtdistance. Autoriteter tages alvorligt, men er ikke nogen, der skræmmer folk til døde. Skandinaviske kulturer er individualistiske, det vil sige, at man ikke i samme grad som andre steder på kloden er bundet til kollektivet, men gerne selv må kæmpe sig vej frem

i verden. Man er ikke født ind i og livet igennem bundet til en gruppe, der yder beskyttelse til gengæld for fuld loyalitet.

Danmark, Norge og Sverige ligger også sammen i toppen af skalaen over lande, hvor bløde værdier – omsorg og livskvalitet – spiller en stor rolle.

Og konflikter tages af skandinaver, i hvert fald ideelt set og i forhold til mange andre kulturer, i stiv arm og ude i det åbne.

Danskere, nordmænd og svenskere deler fælles sprog, kultur og værdier. Man kan bevæge sig over grænserne uden pas og

- Svenskerne er vores fjender, og danskerne er vores venner. Danskerne og nordmændene holder sammen mod svenskerne, for Sverige er stormagten. Sverige er Skandinavien ude i verden, Sverige er Volvo, Abba, Stenmark, Saab og Bjørn Borg.

*Thomas Hylland Eriksen,
norsk socialantropolog.*

kan tage job i et af de andre lande. Man deler historie, krige og unioner og har altid kappedes om prestige og penge. Alle tre lande fremhæver over for omverdenen netop deres egne nationale succeser på den internationale scene – ingen tvivl om, at IKEA er en svensk virksomhed, at A.P. Møllers rederi har rødder i det danske, og at Statoil er en kerneskandinavisk virksomhed. Indbyggerne i de tre lande gør en dyd ud af at orientere sig ud mod verden og fortælle omverdenen, at de bestemt ikke er ens. Samtidig med, at man rejser stadig flittigere mellem de tre lande – alene det fælles flyselskab, Scandinavian Airlines, fragter hvert år omkring tre millioner passagerer mellem de skandinaviske hovedstæder. Fornemmelsen af at være i samme båd er, trods fordommene om nabolandet, europæiske fællesskaber og globale udfordringer, stadigvæk stærk i Skandinavien.

– Den danske mentalitet er karakteriseret ved egalitær individualisme, solidaritet, autoritetstro og disciplin. Disse værdier stammer fra bondesamfundet, men hænger også sammen med den fælles lutheranske baggrund.

Uffe Østergaard, dansk historiker.¹¹

Rivaliseringen har dybe rødder

Set med globale øjne er forskellene mellem de skandinaviske folk små. Det behøver ikke at betyde, at kultursammenstødene også er små. Tværtimod kan små forskelle skabe store problemer, fordi de ofte overses og erkendes sent. Danskere, nordmænd og svenskere har hver deres egne til lærte holdninger, attituder og adfærdsmønstre, hver deres unikke kultur.

Kultur kan, som i Hofstedes undersøgelse, defineres som en kollektiv programmering, der adskiller en gruppe mennesker fra en anden. Det betyder ikke, at man kan tale om en gennemsnitsdansker. For eksem-

– Det værste, vi kan gøre, er at bortforklare vores adfærd og undervurdere den. Vi skal i stedet være stolte af og passe på vores forskelligheder, så vi kan bruge dem offensivt.

*Anita Ekwall,
svensk virksomhedskonsulent.*

dets historie og opbygning. Og en klar opfattelse af, at man i hvert fald ikke er som alle andre. Den nationale identitet slumrer i det ubevidste indtil den dag, man møder det anderledes, og man pludselig bliver meget opmærksom på, hvem man er. Og hvad man i hvert fald ikke er. Så står stereotyperne klar – for eksempel den om den veluddannede, velhavende og berejste københavnere.

Stereotyper er en skønsom blanding af fakta, forenklede forestillinger, fjende- og vennebilleder og en måde at orientere sig i verden på. Skandinaver bærer i bemærkelsesværdig høj grad rundt på klicheer om hinanden og orienterer sig til dels efter dem: Man er i hvert fald ikke som de andre. I enhver bog om Nordens historie repeteres historierne om slagsmål og krige, uenighed, strid og forsoning. Rivaliseringen mellem de tre lande har rødder, der strækker sig tilbage til middelalderen, og de falske eller sande billeder, der florerer mellem indbyggerne, kan ikke blot afskrives som ligegyldige. Mennesker skaber deres egne billeder af virkeligheden hver dag, og der eksisterer ingen objektiv sandhed om vores identitet. Men der går sjældent røg af en brand uden ild ...

pel har veluddannede, velhavende og berejste københavnere og stockholmere sandsynligvis mere tilfælles med hinanden end med deres landsmænd fra en vestjysk landsby eller en nordsvensk flække. Men helt overordnet kan kultur og identitet identificeres i adfærd og de værdier, der går igen i en stor del af en befolkning.

Skandinavisk identitet er, som alle andre identiteter, flettet sammen af en kerne af sandhed, forestillinger, fordomme, samfun-

Klicheer har også en sandhed i sig, og de forståelsesproblemer, skandinaver kan have i mødet med hinanden, handler de facto ikke mest om sproget, men om oplevelsen af kulturforskelle. Kultur udtrykkes i den måde, mennesker tænker og agerer på – også når de er på arbejde. Derfor er det relevant at dykke ned i de nationale karakteristika og forestillinger om de andre, hvis man skal arbejde på tværs af grænser.

Eller som den svenske ledelseskonsulent Anita Ekwall udtrykker det:

– Alle mener jo, at deres måde at gøre tingene på er den normale. "Ren" kommunikation, hvor det kulturelle ikke spiller en rolle, er umulig.

– I Norden er det ligheden, der er efterstræbelsesværdig. Jo mere ens man er i en gruppe, jo bedre. Så kan man ånde lettet op. Det er anstrengende at have synspunkter, der afviger stærkt. Så må man lede efter det, der forener. I Sverige er det vigtigt at sige "javist" og "nemlig" for at vise, at man er indstillet på den fælles forståelse.

Åke Daun, svensk etnolog.¹²